

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Provincia Mexicana.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-67721](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-67721)

misque eam incendentes, Hispanos telorum nim-
 bis petierant. Contigit illud in hoc congressu fa-
 ne mirabile; adierant milites templum, flammis
 ardentem educturi effigiem, cūque multis pe-
 terentur sagittis, atque innumeræ circa ipsos vo-
 litarent, nec vnâ fauciati sunt. Tum etiam cælo
 antea sudo ac sereno, tanta vis aquæ defluit, vt &
 flammæ extingueret, & Indos funderet; quibus
 peractis illico pristina tranquillitas redijt. Hispa-
 norum rebus in tam arcto positis, atque urgente
 insuper fame, vbi Pater cum nouo militum præsi-
 dio subuenit, territi ac fugati Indi, respirandi lo-
 cum nostris dedere. Paulo post autem maturo
 consilio relinquendam ciuitatem, quando defen-
 di non possit, communiter est decretum. Inde er-
 go tribus mensibus in itinere consumptis, haud
 dubiam persæpe numinis opem expertus, inco-
 lumis Pater cum reliquis in hanc ciuitatem per-
 uenit; quo sanè tempore vsus est in milites officio
 veri patris, eorum necessitatibus, tam quæ ad cor-
 pus, quàm quæ ad animum pertinent, consu-
 lendo.

P R O V I N C I A M E X I C A N A.

SEPTEMDECIM Sedibus nempe vnica Pro-
 fessa domo; Collegijs septem; quinque Resi-
 dentijs; tribus Missionibus; & Alumnorum Se-
 minario, nouæ Hispaniæ Prouincia Socios aluit
 septem & octoginta supra ducentos; Sacerdotes
centum

centum & quindecim; Coadiutores centum & tres; Scholares duos & quinquaginta, Nouitios septemdecim. In Domo Professa Mexicana numerati quadraginta; In Collegio octoginta duo; In Angelopolitano triginta octo; cui adiunctum Tyrocinium, in quo alumni septemdecim; In Collegio Guaxacano viginti; In Tepozotlano quinque; In Guadalaxarensi duodecim; In Pasquarense quatuordecim; In Vallisoletano octo; In Residencia Veræ Crucis sex; In Zacatequana quinque; In Guadiana sex; In S. Ludouici duo; in Cinaloem octo; In Missione ad Paludem magnam sex; In Iacobi seu Pasquarense quatuor; In Topiana totidem; In Seminario Mexicano S. Ildephonsi decem.

Ab ijs in cœlum Sacerdotes migrare duo Socij quatuor. Ac primum è Mexicano Collegio duo Fratres adiutores, formati ambo, virtutis religionis speciem reliquerunt. Primus ex ijs Bartholomæus Garcias, duobus abhinc & viginti annis ad Societatem adscriptus, humilem se, & officiosum, & charum omnibus ita præbuit, vt in tanta de nullo bene non mereretur; domi desideretur in morte. Ioannes Torrensis alter, octo ipsius annos in humili adiutoris officio, vitam instituti Societati perutilem, pauloque antequam voceretur ad Superos, coquum maluit domi, quam in urbe vitam agere; atque hinc menses fere quinque lethali morbe exhaustus, & dolore lateris, cœlum lætabundus petijt.

PETRYS Fernandus, & Ioannes de Miruenia priores illos & vitæ exemplo, & feliciore morte secuti sunt. Hic graui prolixaq; affectus ægritudine, dum loci temperiem mutat, Angelopoli Vallisoletanum proficiscens, beatam cum misera, æternamq; cum

cum mortali vitam commutat. At Fernandus multum diuque, singulari religiosæ humilitatis exemplo coquina præfuit, dicique vix potest, quantum Nouitiorum animos ad benè in posterum, humiliterque viuendum, opere magis quam verbo instruxerit. At propterea quod eo in munere necessitatè sibi, minus vacandi diuino ocio, videbat imponi, à Rectore supplex obtinuit, vt aliud fusciperet, quo liberiori contemplationi feruentius incumberet: votique compos, quantum supererat ocij, totum se orationi seruabat. Sed sociorum rogatu domesticum ob commodum, cito restitutus ad pristinum officium, paruit libenter. Nihil enim ei magis cordi erat, quam vt maiorum suorum nutui morem gereret. Tum vero ei magis inussit animum amor cælestis Patriæ. Igitur in suscepta cura, quanta posset sollicitudine & alacritate permansurum se, cum Deo paciscitur: si modo tamen ad certum præfinitumque tempus, corporis sibi carcere absoluto, numinis obtutum liceat reuelata facie contemplari. Ratum habuit pactum Deus; constituto enim tempore in tibia, casu ne an diuina Prouidentia, non leuiter ictum pertulit. atque adeo nonnullos recubans dies, Protoparentis nostri Ignatij exercitamentis meditationibusque recreauit animum, donec dysenteria grauius laborans, breui exultantem spiritum exhalauit. Duos etiam Sacerdotes cælo dedit Guaxaquense solum; primitias Societatis ea in vrbe: quippe ibi post quinque & viginti annos, nemo adhuc è nostris obierat. primus ex ijs Alphonsus de Sanctiago quinquagenarius: agebat iam trigessimum in Societate annum, emissos dudum quadruplici Professionis voto. Horam
hic

hic migrationis suæ præsciuisse visus est, iamque moribundus affore sibi prædixit Patrem Christophorum Cabrerium; ambo videlicet ynà Societati nostræ nomen dederant, consortes Tyrocinijs ambo, studiorumque, & sacros ordines suscipiendi; quatuordecimque ab hinc annis è mortalibus ad immortales animas receptus Cabrerius, mira sanctitatis & doctrinæ laude, vitam præfulgentem beatiore morte clauserat: iamque propè ad Alphonso non iniucundus è vita discessus, agbatque animam, cum manibus gestuque tripudians, Plaudite, inquit, en video cælestis curæ agmen; Plaudite, Dei quoque genitricem video: dumque hæc ingeminat, fixis in cælum obtutibus extremam effluit auram. Mira eius mentem ornaverant virtutum insignia; illud vero vnum patientiæ singularis specimen silere non possum, quòd cum aliquando publica procedens via, obvium monachum anathematis causa vitaret; is ira simul & rubore extimulatus, fremensque, & frendens dicere difficile est, quanta in ipsum fuderit probra conuitiæque, & quàm Alphonsus æquo animo pertulerit, adeo, vt admirantes qui aderant genus id hominum Apostolicam æmulari vitam acclamarent. Illum ad immortalitatem secutus est Pater Petrus Rodericius, paulò post è rebus humanis ereptus, sexagenarius, & spiritualis coadjutor: is ab hinc quadraginta ad Societatem adscriptus annis, quinque ipsos & viginti in Guaxaquensi Collegio posuerat, notabili cum fructu & virtutis factimonia, exemploque admirabili civitatis universæ, cui à confessionibus fuerat assiduus. In eo animi æquitas, mansuetudo & submissio, sui que contemptus, & propensio ad edomandum castigatione

gatione corpus, religiosaq; paupertas insigniter eluxerūt, vellemq; imitari magis quā recensere. Tota sibi paupere in cubili supellex, erat lignea crux, flagellū ē funiculis, papiraceę imagines nonnullę, non sella, non ceruical non molle quippiam quo senio confectum corpus, canūmue cubaret caput. Epularum & panis reliquias amabat in mensa: A vino abhorrebat omnino, pura contentus aqua, idque semel quotidie; diebus singulis afflictabat corpus verberibus, cilicina veste & hirsutis tonso crine cinctorijs. Tres quatuorue horas vacabat orationi, curuatisque poplitibus diuinum assidue recitabat officium; atque ea propter, & ob reliqua item sanctitatis ornamenta, magnam sibi æstimationem laudemque pepererat; non apud nostros solum, verum etiam apud externos, vt illi non immerito, paternę sanctęque venerationis nomen fuerit impositum. Igitur morbo graui & mortifero affectus, lethali æstu, assiduaque febre iactatus, singulari dolore urbem perculit: quę grauius affecta sentire cępit tanti viri decubitus; optabátque ei vitam publicis votis propagari, qui tamdiu publicę saluti consulisset: confluebantque certatim tota ex vrbe ciues, amantissimum parentem visuri, prouolutique ad genua, manibus simul ac pedibus oscula dabant frequentius. Ille interdum ardenti calore exæstuans ardentem sitim patienter tolerabat, cum longe ardentius amore cęlestis patrię deflagraret, iamque admonitus nullam sibi spem vitę affulgere, manus oculosque ingenti cum animi lætitia gratulabundus pretendens, Iam satis, inquit, terrę: iam satis terrę; cælum, cælum petendum est. Interea de cruce pendentis imaginem intuitus, fixifque

que

que hærens obtutibus, vitæ cursum, vocante Deo, confecit. Vir ille profecto felix, qui ne semel quidem baptismalis gratiæ facto naufragio, nec lethali vnquam correptus scelere, æternæ vitæ portum incolumis appulerit. Eius obitum quàm grauius non modo nostri, qui eum numero parentis habebant, sed etiam tota ciuitas tuleris mœror funeris indicauit. Cohonestarunt funebrem pompam cùm Canonici Nobilésque complures, tùm religiosorum ordinum præclarum agmen, cum apparatu celebri, lugubri personate cantu, portante feretrum religioso cœtu; tanto parente orbatu ciues, id vnum in mœrore solatium inuenerunt, vt de ipsius vestitu pauperèque supellectili, quantulamcùnque particulam referrent.

P R O F E S S A D O M U S M E X I C A N A.

IN Mexicana professa domo præter illa, quæ frequentius nostri, dum in animorum salute incumbunt, obire solent, adiutos nimirum ægro & moribundos, visitata nosocomia, non absque miserorum solatio fructuque aditos carceres, alienum æs & famam restituta, simultatésque compositas, pueris rudimenta fidei per compitaplateas tradita, datas frequentes aures confitentibus, conciones habitas domi forisque, id quod frequens est & solemne professis domibus: nonnulla seorsim recensere lubet, quæ nostrorum opera & laboribus gesta sunt hoc anno. Sacerdotis vnus suasu, à proposito confodiendæ coniugis quidam

quidā homo deterritus, relictis pugione laqueo-
que, quod ad exitiū miseræ pararat, in matritalem
benevolentiam restitutus est. Furoris Thyrso a-
gitatus alter viduam parentem oderat, maternæ-
que pietatis immemor, in vincula & carcerem im-
bellem fæminem coniecerat, grauiora minitatus,
nisi sacerdotis hortatu pænitenti filio pauida ma-
ter indulisset. In maximam præterea Dei laudem,
Reiquè publicæ totius emolumentum cessisse vi-
detur, quod venientibus ex Hispania fratribus iis,
quos vulgo vocant de Iuan de Dios, quorum ope-
ra & industria in peregrinos & pauperes insudat,
dum vix pateret aditus vt ea pietatis officia liberè
vt par erat, obirent, eaque propter de reditu tra-
ctarent; effecerunt nostri vt hospitali domo rece-
pti, nosochomio præsent, publicisque custodiis,
magno cum ægrorum solatio & vr̄bis exemplo.
Nostros illi præterea frequenter adeunt, statis die-
bus de peccatis audiendi, pascendique sacra syna-
xi, & diuinis meditationibus recreandi. Sodali-
tium Saluatoris, de quo aliàs plura scripta sunt,
accrevit hoc anno tam virtute quam numero: in
quo Sodalitio id firmum perseverat, vt quot
mensibus ad venerabilem Eucharistiam certis
diebus conueniant, ac sub vesperam, post hora-
riam exhortationem, cum lautis sportulis & pecu-
nia ad subleuandam ægrorum inopiam, hospita-
les domos inuisant. Felix huic consuetudini fati-
stūmque dedit initium Illustrissimus Prorex; eo
enim die, qui tutelari Sodalitatis sacer est, magna
sua erga nos benevolentia significatione, in tem-
plum nostrum cum primatibus, & dynastis viris
conuenit, vtque in Sodalium numerum admitte-
retur, non sine reliquorum exemplo precatus est,
T acceptusque

acceptusque cum gratulatione ingenti domus & Sodalitij, nostroque confessario vsus in Apodyterio templi, cum regalibus Senatoribus primoribusque nonnullis, & Sodalitatis alumnis longo ordine, diuinis pastus est epulis; insignis Heroum Diui Iacobi Ephestride, id quod raro nisi in æde maxima facere consuevit, habitisque concione & sermone, celebri concentu, regulas decretaque Sodalibus seruanda propalam accepit. Atque hæc & religionis ornamenta, verèque pietatis pignora tanto Principe, magnos non Sodalibus solum, sed ciuibus etiam reliquis stimulos ad imitandum admouerunt. Templi fabrica mirè crescit sumptibus, liberalitatèque domini Aloisij de Ribera, quemadmodum erigendæ domus præcipuè author fuit, ita de Societate benemerendi principum appetit obtinetque; atque adeo præter complura in nos amoris officia, decem aureorum milia in structuram templi, sponte hoc anno, munificèque erogauit, ideoque eius ædificatio non pridem cæpta, vrgetur strenuè, propedièmeq; ducetur ad exitum.

COLLEGIVM MEX- ICANVM.

AD DITVS hoc anno tertius Philosophi professor, non sine compendio maximo ortus academiae. Concio cum haberetur de peccatorum pœnitudine, deque iniuriarum indulgentia, sex hominum paria odium se deponere restati, mutuo amplexu pro communi omnium frequentia, in amorem & concordiam reducti sunt: idque

eo mirandum magis fuit, quod ex iis plerique enixius irati post probra & contumelias alter alteri colaphum, & fustes impegerant. Agebatur pro concione alia, de fluxæ atq; mortalis vitæ incertitudine, deque imminente morte, idque ea verborum vi & spiritus ardore, vt proruperit ex adstantibus quidam, clara voce detestans errores suos, diutinamque & inueteratam peccandi licentiam, annosamque confitendi desuetudinem propalam sit confessus. Sub hebdomadæ maioris ferias, incidit forte sacerdos noster in refertum aleatorum gregem, inuenit furiosum hominem non ita pridem in vincula coniectum, qui nulla causa, temereque iusiurandum vsurparet frequentius: hunc noster serio mollique hortatur sermone, ille vociferare potius, & quo suo suadet sacerdos magis, hoc magis ex aduerso delira fari, obtestarique furenti voce, quo magis suadeatur, eo minus à iuriurando se temperaturum. Indoluit Pater, quod nefariam illam consuetudinem, licentiâque, nec prece, nec minis coercere potuisset, passisque manibus, & erecto in cælum capite, Cælum, inquit, obtestor, teque ô supremæ curiæ iudex, vt effrænata hominis linguam, ne tuum irreligiosè nomen vsurpet, compescas. Hæc vbi sub vesperam dixisset Pater, sequenti nocte periurus homo, dictu mirabile, spectris quibusdam horrificis agitatatus, sublimi raptu in pilæ lusoriæ morem hinc inde iactatur, fuso per ora narésque & aures multo cruore; accurrunt de vincitorum grege nonnulli, inueniuntque magna iactantium dæmonum vi exanimem. Albenti vero die, mirantibus cunctis verbosi hominis silentium, rogantibusque, quid hoc repente esset negotij, nihilominus elinguis,

conansque loqui, silentium oris non obrumpit. Diuina nimirum ultio clauserat vocem, linguamque palato assuerat, eminebantque adeo circum circaque ductæ quasi ex acu futuræ. Ergo peccari pœnitens, patrem acciri iubet eum ipsum, cuius pridie monitis obstiterat, vsuque vocis amisso (neque enim per octo ipsos dies mittere vllas potuit) rem omnem nutu & gestibus, scriptoque enarrauit; audisse præterea dæmonum voces in crepantium, quòd hortantem sacerdotem reuentus non fuisset. Igitur criminum ille confessione nonnullos dies abluens animum, opem exposcebat & precationum auxilium; donec imaginem Loyolæ parentis impetrat, precariosque Deiparæ globulos cum spe salutis ab utroque certissima: atque eodem die, qui octauus à culpa numerabatur, Virginis & Ignatij memor, cum magno cordis affectu in hæc verba primam vocem resoluit: Ave Maria, plausumque omnibus indicens, hæc eadem iterabat verba: Ave Maria, linguæque neribus solutis, ad pristinam sanitatem restitutus est cum plausu omnium & admiratione, cumque prædicatione diuinæ ultionis, iuxta & misericordiæ. Atque hoc exemplo reliqui cautiore cum timore ac tremore à periurijs abstinent, verque ea res commouerat omnium animos, alii fere nihil per eos dies in sermone versabatur. Quidam vero rei seriem cum nouisset, facile induci non poterat, vt ea, quæ narrabantur, vera crederet. Ecce ergo quadrantem horæ ipse hic incredulus à dæmonibus corripitur, auferturque è conspectu, stupentibus, admirantibusque vniuersis. Iamque præceps ferebatur ad penetralia obscuri carceris, & interiora ergastula, ni quatuor hominum

hominum magna vi, dulcissimóque IESU nomine inuocato retentus esset. Hac ratione adductus est non solùm ipse vt crederet, verum etiam vt alios ad credendum hortaretur, factaque confessione ad animi tranquillitatem traductus est. Cuius rei syngraphas literas obfignatas, Prætorum iussu penes nos habemus, vt perpetuò sint veritatis testes. Labor caritatisque nostrorum, mulieres multas à turpitudine ad honestatem, plerásque etiam conquisitis eleemosynis, ad matrimonij statum traduxit; fuerunt, quæ vt Christo animarum sponso liberius deseruirent, erogatis in hæc pietatis officia multis aureorum millibus, religionis statum elegerunt. Vtque ea in vrbe instituti sunt iamdiu plurimi nobilium cœtus, qui collocandis nuptum puellis, stipe coacta, annuisque redditibus addicti sunt; nonnullas eximiæ virtutis ad earum Sodalitatum primarios sacerdos cum stitisset, ne earum pudicitia laboraret, duæ fortitionis expertes relictæ sunt, quas aduentitia dos non pertingeret: quarum vt inopiæ subueniret Pater verba fecit ad nobiles, egitque vt pecunia eorundem è fortunis erogata, quingentorum aureorum munifica dote singulæ maritarentur. Virgo quædam nobilis matronæ ancilla, nondum annos nata vndecim, per annum fere integrum heri prioris non ita pridem emortui vmbra, persona viui corporis inducta, vigilans pernoctansque videbat frequentius, mutuisque cum eo sermonibus integros consumebat dies, perinde ac si è viuis nõ excessisset: sed cùm ille eò progredereetur, vt ad multam noctem sese illi singulis penè diebus obijceret; iã iniquo animo ferre assiduis salutationibus, nocturnisque spectris sibi somnum abrumpi, at-

T ;

que

que adeo vitæ radio affecta multis ab hero verbis contendere, vel ne cubantem somno toties excitaret, vel emori tandem sineret. At ille, *Quin tu, inquit, quoniam piacularibus flammis iamdiu multumque crucior, sacerdotem oportunis precibus adis, aræ sacrificium, opemque pro meis manibus imploratura? Accessit ergo ad vnum è nostris, oratum vti diuinam rem pro defuncto faceret.* Ille haud facile fidem puellæ sermonibus habendum ratus, negotium differebat; vrgebat enim illū magis Patris Antonij Arias memoria, qui nonnullis ab inde mensibus, miræ sanctimonix doctrinæque dotibus insignis, viuos reliquerat, quemadmodum superiores annuæ docuerunt; atque adeo ipso eodem die, qui sub natalitias ferias Diuo Stephano solennis erat (humanone an diuino consilio) pro Antonio missam obtulit. Igitur postridie multo mane, lacrymabunda dolensque puella, ad Collegij fores adest; Patrem aduocat, alloquitur, vidisse se commemorat sub eam noctem, tetra facie horridoque vultu minitantes herum, seque sacrificio fraudatum valde conquerentem: Patrem videlicet Antonium Arias a caelestes translatum domos, ea ope iam pridem non indignuisse; sed suffecisse suo nomine alium nostris, in igni purgatorio tum luentem, qui talis confestim suffragio ad superos euolasset. Iam vero puella, ne ipsum quidem Antonij nomen vquam antè audiuerat. Itaque sacerdos partim nouitate, partim terrore suspensus mirari, percontarique sæpius, eoque magis, quod cum de Antonio pridie cogitaret, sacrumue faceret, nullum prorsus voluntatis propositiq; sui, siue in ipsa peragenda liturgia, siue aliàs signum dedisset.

Quare

Quare hoc ipso die factum pro puellæ hero fecit. Quo facto adest illa postera luce, & Patrem gratulabunda affatur, aitque herum forma oris & maiestate conspicuum, sub quietû sibi apparuisse, & pro accepto beneficio grates egisse, adedque promississe ipsammet ex his ærumnis, ad vitam molestiæ omnis expertem, breui concessuram. Mirum, quàm illa, quasi exploratissimum haberet certam fore verborum fidem, ad diem obeundum alacriter se compararit; atque ecce tibi, non longo dierum spacio interiecto, vltro sacerdotem è nostris quempiam accersiri iubet, fatoque nescio quo, in eundem ipsum confessariû incidit Rector, imperatque ægram vt aseat: decubuerat enim, nullo quidem morbi genere laborans, sed emarcescenda moribundaque, tanta pietatis significatione, tamque suavi ac pænè diuina verborum vi, facile vt intelligeres quo magistro, quo duce vteretur. Nam certa moriendi; Regem, inquit, ac Dominum, Deumque meum certissimamque promissam fidem adimplendam secunda præstolor; atque ita non multo post, extremum edens spiritum è terris abiit. Fundandi tyrocini appetens Petrus ruicius de Ahumada, vir nobilis & summè affectus erga Societatem, legauit ex testamento, cum propius abesset à morte, quatuor & triginta aureorû millia. Eius cineres & ossa huius in Collegij templo, cum insigni ferali pompa sepulta, in propriam ædem asportanda seruantur: data præterea ab eodem argenti vis huic templo in annuos redditus, ad alendam perpetuò materiam lychno pensili, ex precioso oleo.

T 4

SANCTI

SANCTI ILDEPHON-
SI SEMINARIUM MEX-
ICANVM.

SEMINARIUM hoc tàm alumnorum, tàm Indorum etiam accolarum, Mexicanæ vrbis salutem procurat. Pueri elementorum notitia, Christianisque præceptionibus, & musicis informantur ad apparatus templi, qui multo facilius, vtpote nouellæ plantæ, in virtutem pullulant. Reliqui frequenti concione, factorumque mysteriorum vsu, confessionis præsertim & Eucharistiæ, vnctionis etiam non infrequenter è varijs animi morbis emertere. Cum semel, vt moris est, in Regale Xenodochium issent nostri, vnum in reliqua turba languentem hominem primùm offenderunt, qui penè simul & confessionis, & vitæ munere defunctus est. Indigena mulier iam dudum turpitudini operata, vitæ tandem & veneris tedio affecta, cum fieri vix posse arbitraretur, veterem vt peccandi consuetudinem aboleret, votum nuncupat se, si modò lux salûsque oboriatur, auratum virginis simulachrum ex immortalis cedro, cum splendenti diuîteque feretro Virginis in templo dicaturam voto vix facto, sub nocturnam quietem offert sese ei teterrima specie dæmon, prensaque manu, ignem faucibus eructans infernos cruciatus iam tunc infaustæ minatur. Sed contra adest Virgo, cuius aspectu terra illa species mox euanescit. Hæc autem salutaribus monitis rectæ viuendi rationem edocta, venit ad nostros; & à susceptis rotius antea vitæ maculis accurata

se confessione exoluit. Ex alumnis vnus nobilis Cacicij filius, cui populosa Patrię oppida hereditario iure debebantur, hoc anno excessit, qui incommoda hic vtens valetudine, diuinis communitus mysterijs, iamque è vita discessurus, magno animi ardore (quæ est recta iuuentutis institutio) IESV nomen Mariæq; & Iosephi sponte inuocans, iunctis ad sidera ambabus manibus, felicem animam expirauit. Id de alumno; subijciam de externis alterum. Ea die, quæ per solemnioris hebdomadæ ferias, sacri mysterij institutione solennis est, è vicina parçia venerunt ad sacras epulas tres tenera ætate virgines, seriùs tamen, excitato nimirum de more sepulchro, & sanctissimo Christi corpore iam in theca reposito; sicque voti impotes, multis cum lachrymis ingentique ploratu, seipsas grauiter accusantes abiere. Nempe ex peccatis suis factum esse, vt quo die Ecclesia opiparè de publico conuiuaretur, solæ infelices infaustæque sacris epulis carerent. Ergo sub Domini Resurrectionem communicaturæ ad nos impigre conueniunt; quoque magis religiosam pietatè admirere, quinque ipsos dies à Mercurij ad Dominicum impastæ cibo, potuque profus abstinuerant, precibus videlicet, lachrymisque ac ieiunio ad illud se mysterium ritè comparantes; iamque inito sacro conuiuio, vix credas quanta, quamque ingenti alacritate perfusæ fuerint, quæ scilicet sub vesperam tantùm, & penè coactæ domum repetierint.

COLLE-

COLLEGIUM AN-
GELOPOLITANVM, ET
TEPOZOTLANVM.

NOBILITATA humanioris scholæ gymnasia frequenti & delecta iuuentute, quo factus est felicissimus litterarum progressus. Cæsium item conscientiæ lectio ad externos Sacerdotes instituta. Parthenica Sodalitas aucta & sodalium numero, & fructu. Conciones tum in reliquis templis, tum in æde summa, perque fora cum puerorum concinentium agmine, ad quoslibet hominum ordines ingentium prouentu habitæ: ad salutarem confitendo culparum expiationem adducti complures, sedatisque animis ad concordiam plus centum.

Ad expeditiones Tepozotlanas dudum fieri solitas, duæ ad longinquiore pagos additæ. In oppido vno confessi de peccatis, tria millia, ad inuendas sacras epulas recēs inuitati plures. Alio in oppido sedati nostrorum opera oppidanorū animi, paxque inter eos propriūmque Sacerdotem composita. Quod ni fecissent nostri, a piaculibus mysterijs, Eucharistiæque Sacramento, integros annos animum abducere popularis turba constituerat. Vir & vxor numerosa prosapia claris septem iam annos dirempto matrimonio, cum magno vtrinque suorum suoque periculo, in mutuas cædes adspirabant, donec vnius Sacerdotis suasu, in maritalem gratiam integrè redeuntibus, imminenti malo itum est obuiam, & syngraphæ
discor-

discordiarum obsides nutrimenta^{que}, igni tradita.

COLLEGIVM GVAX- AQVANVM.

RVINOSA Collegij domus, hoc anno terremoto grauitur concussa, cum graui dispendio, non leue vitium fecit. Diues item & spaciosum arundinetum, vnde premendum fuisset saccharum in victum & expensas domus, non vtile solum sed etiam omnino necessarium, gelicidio combustum, ingentem inopiam rei familiaris peperit. Æstimatur enim damni precium duodecim aureorum millibus, verum (quæ est diuina liberalitas) hanc Deus iacturam, iniuriamque temporis, præter communem spem reparauit in melius. Atq; adeo, nescio quo modo, bona Collegij pars denuo exædificata in commorantium commodum; alienique æris septem aureorum millia dissoluta sunt hoc ipso eodem anno, aulæisque fericis accomodatum templum. Ceterum ad indigenas Hispanosque simul nostrorum labor se protulit, ac dum pestilens & mortifera grassaretur lues, non modo a morte animos, sed interdum etiam corpora defenderunt. Allexit ciuium animos ad amorem nostri, Beatissimi Parentis Ignatij benefica largitas. Triennis infans graui morbo & humanas vires exuperante, obseratisq; iam pænè faucibus, properabat ad mortem: adfertur Iuncula B. Ignatij ægro admouenda: tum Pater adhuc incertus spei, *Quin ego, inquit, te præclarum, Ignati, heroem, interque cælites omnino magnum*

magnum prædicem, si desperatam filio sanitatem restitueris. At ille citius, quam optare potuisset, obtinuit. Actutum, puer conaluit, mirabundæque familia, quo grates ageret Ignatio, sospitem templo nostro stitit, & nouendiale sacrum gratulabunda persoluit. Epilepsiæ morbo, sæpius indies singulos, desperatâ salute virgo quædam afflicta batur: Virgente igitur grauitè Epilepsi, exoscilaudam imaginem vix accepit, cùm ad integram salutem restituta, perpetuò in posterum incolomis euasit. Mulier altera, partus difficultate tres omnino dies excruciatâ, atque ad extremum vitæ periculum adducta, eandem imaginem sibi cùm applicuisset, emortuam iam dudum prolem, putridumque vtero cadauer depulit. Porro tanta est vrbis vniuersæ religio in Parentem Ignatium, ut probo vitioque detur, si quis in extremo vitæ discrimine laborans, eius aut non imploret opem, aut imaginem non exposcat.

COLLEGIUM GVALAXARENSE.

RECENS collectum Sodalitium ex flore discipulorum, & nobilitate vrbis, sub Annuntiatæ Virginis tutela mirè procedit. Ac præter alia virtutis exercitamenta, singulos in menses publicos carceres vltro adeunt, hospitalésque domos pietatis & officij causa. Excursionés ad longinqua oppida factæ cum fructu, indictusque Iubilæo dies pro more Societatis, multaque ad Dei gloriam & animorum salutem feliciter acta, magna hominum frequentia, maiore vtilitate. Eaque propter

propter multi eruditi concionibus, confessione purgati, refectique cælesti cibo apparatis epulis, & compressa nonnullorum discordiæ. Societatis nomine allecti, venerunt sæpius ad nos Confessionis ergo, triginta panè leucarum spatio indigenarum plurimi, cum animorum fructu solatioque tum ipsorum tum Sacerdotum. Ædium nostrarum ædificatio egregiè promota: ornata præterea geminæ templi aræ, tabellis hinc inde auro purissimo rubentibus. In altera Sanctissimæ Dei Genitricis imago, at beatorum reliquæ cineresque in altera religiose asseruantur. Accesserunt ad veterem Collegij fundum, fertilioris agri sativæque aræ scheni viginti; visque ingens alieni aris dissoluta.

COLLEGIA VALLI- SOLETANVM ET PAS- QVARENSE.

IN Vallisoletano recens inducta est tradendæ doctrinæ Christianæ ratio, idque quot diebus, numero concursu fructuque ingenti, adeo ut vel ipsi quinquennes pueri omnia fidei elementa gratissima modulatione promptè recitent.

IN Pasquarenfi nihil prætermissum industriæ in proximorum vtilitatem. Franciscani, Augustiniani que amant Societatem ex animo, deque nostris bene ut mereantur student, ideoque ad ornandos suorum tutelarium festos dies, nostros concionatores adhibent, cum exemplo & plausu popularium.

SACA-

ZACATEQVANA SE- DES ET VERÆ CRVCIS.

IN Zacatequensi sede aleatorum cæcus, magnâ Reipublicæ malum, quòdque occultis publicisque augete in commodis, a Societatis hominibus inhibiti. Insignis etiam eorundem odijs, simultatibusque tollendis industria extitit, atque adeo complures à destinatæ cædis studio deterriti. In his vnus septimum iam laborabat annum intestino odio, & enecandæ coniugis proposito, scilicet adulterati coniugij ream dixerat coram marito improbus homo, iamque propediem occisurus erat immerentem, si opportunam occasionem nancisci potuisset. At ille altor suasionem sacerdotis palinodiam recantauit, viroque & vxori conciliata pace, mirifice consultum est. Sedati etiam Sacerdotes externi duo, quorum res eò adducta erat, vt ex eorum inimicitijs magna ciuitatis diffidia timerentur. Quidam indigena quadraginta ipsos annos neque sacrum audierat, neque confitendo expiarat animum. Hunc conspicans pater ad peccatorum confessionem rite obeundam inuitat. Annuit ille, cælesti vtique consilio, ac non obscurem esset diuinæ largitatis officium, non multo post è vita discessit, magna cum spe futuræ vitæ, & antea actæ pœnitudine. Diceret illi, ritè confiteri, pièque mori posset, vitæ vsuram diuinitus prorogatam. Alius sibi vitam laqueo extorquere constituerat, iamque in agrum egressus restem collo aptabat, cum vnus è nostris ei obuius, ab ea peste illum abstraxit, effecitque vt at-

tis vniuersæ crimina confessione deleret, & novum vitæ genus instituens, diuina deinceps mysteria frequentaret.

GVADIANA SEDES.

ELEMENTARIORVM ludus, & latinitatis gymnasium, cum alumnorum non vulgari frequentia, parentum animos ad amorem nostri non mediocriter deuinxit; ipsaque experientia didicimus, in tam longa latæque Guadianica Prouincia, tantaque, qui iuuentutē erudiant, magistrorum penuriâ, nostrarum partium esse tam utili labore non super sedere, cum præsertim oppidani omnes, de nobis benemerendi, occasionem nullam prætermittant. Hinc in Tepehuanam plagam, in Paludem magnam, in Acagæorum vallem, aliaque loca cum fidei semine excursus est.

Ac primò quidem Tepehuanus nouellus ager vix arari, excolique poterat duorum Sacerdotum industria, proptereaque, aucta semente, totidem operas adiungi oportuit ad labentem iam annum. Ceterum in tria præsertim oppida, sociorum partitus labor, ad eaque quindecim alij pagi conueniunt sæpius, vt sacris mysterijs imbuantur. Hæc oppida pagosque funditus erexere Sacerdotes nostri, partim ex ijs indigenis, qui lustralibus aquis regenerati sunt, partim vero ex alijs, quos baptismali fonte nondum ablutos, sub Christi vexillum acciuerunt. Primum ex ijs Sancto Iacobo dicatum oppidum, in Pasquiarense valle ad longe lateque labentis fluminis ripas adiacet, triticea messe, maiciaque Cerere longè fertilis, ideòque
reliquis

reliquis victum abundè præbet. Sancti Ignatij alterum oppidum ad ortum solis eos aspectat populos, quos in Palude magna nostri Sacerdotes excolunt; præcipuum vero tertium illud, quod Cape vocant, grandiores natu è Tepehuana gente Cacicij incolunt, qui bello quondam, & armis potentes adeo extiterunt, vt ab ijs Hispano militi multum facessitum sit negotij. Eos è gentilibus barbarie, vtpote terrarum dominos, & auitæ Religionis magistros & duces, plebs reliqua omnis veretur ac timet: ij venefica arte clari rerum euentus prædiuinant, & quanquam nonnulli relicti sint, qui nondum baptismo emersi, Patrum conatibus pro virili parte restiterint, ne ad Euangelicæ veritatis lucem in finitimos populos aditus pateret: plurimi tamen ex ijs omni iam genere humanitatis nos amplectuntur, magnamque ingerunt spem propagandæ fidei, & religionis Christianæ. Ipsis etenim annuentibus, comitantibusque sæpe numero, in longinquo terræ tractus ingressi patres, longè latèque albicantes animorum segetes admirati sunt: Veneruntque quam plurimi, ijsdem ipsis adiutoribus, vt relicto infami dæmonum cultu, ad Christianam religionem se aggregarent. Id vero oppidum, qua flumine, qua terra cingitur crepidine; vbi videre est ingentes domorum ruinas, ipsoque in vertice prægrandium idolorum copiam, antiquæ superstitionis monumenta; fama que iam pridem inualuit Mexicanam gentem (quo tempore dæmonis ductu, è longinquis oris eam Prouinciam, quam nunc incolunt, omnino cæterarum vberimam, in morem Iralitici populi, longo viarum ambitu peterent) hanc sedem multos annos tenuisse. Eiusque rei argu-
menta

menta creduntur ea ipsa diuersi generis idola, escaria vasa, cantharique & pocula, Mexicanorum hominum supellectili non absimilia. Ergo ingenti nisi conatu sunt Societatis Patres, non modo pristinos ritus & inanem idolorum cultum, vt obliterarent animis; verum etiam vt ad Christi caulas adductos, sacrorum mysteriorum pastu recrearent, Catechesi, & concionibus, & sacramentorū frequentia ad rectam vitæ rationem instituerent. Vtque ea res maius incrementum caperet, erecta sunt hoc anno templa quatuor; nec mediocris fructus extitit, licet multo maior futurus in alijs longè nationibus, si operarum numerus suppetisset. Verum in ijs, quæ præ manibus habemus, accidit vnum atque alterum memoratu dignum. Senex is, quem superiore anno retulimus pendentem è collo lapideum globum, commorante intus familiari demone, gestare solitum; is inquam Patrum hortatibus induci haud quaquam poterat, vt Christianam fidem amplexaretur. Imo faustis nostrorum euentibus inuidens, Patrum semper obstabat conatibus. Igitur pestilenti morbo grassante; tantus erga indigenas amor iniectus est Sacerdoti, ægròsque adiuuandi desiderium, vt incredibili cupiditate, nō cęlestibus tantum mysterijs opem illis ferret, sed pharmacis etiam, rebúsque dulcibus, & conditis apud se cibus, ad ægrorum inopiam, tædiúmque subleuandum ostiatim vteretur. Tunc senex demōnis instinctu, hanc mutatæ religionis pœnam esse dictitabat, admonebatque Sacerdotis domo allatas epulas, tam diuurna ægrotationis causam esse; exterminandos igitur procul populorum pestes Sacerdotes, & à noxiâ, corporibúsque & animis inimica religione abstinen-

abstinendum; sin minus, ocyus moriendum. Vix credas quam facile ijs versutijs, eorum animos in terrorem erroremque immerferit: præsertim cum per id tempus accidit, vt vnus ex ijs æger, quem Pater maiori cura, & ardentiori studio frequen- tius inuiferet, sperans ea ratione illius animo me- lius consultum iri (quippe Christianis nondum annumeratus, baptizari renuebat) simul ac Pater illum adiret, eo acrius lethali morbo corripen- tur, vt simul illi cum Sacerdotis aspectu pernicio- inferri crederetur. Ea res magnam aspernanda re- ligionis materiam præbuit, instigante præsertim veteratore sene: quo facile obtinuit, Patris v- omnino congressum, aspectumque vna omnes vi- tarent, ingentemque inusserit Sacerdoti dolo- rem, quod veram fidem despiciatui ducerent. Verum (quæ est diuina Prouidentia) cum spe- randum erat minus, baptismum poscit æger, spe- rans, si compos fiat, breuiter sibi restitutum in valetudinem, nec irrita spes, fuit. Vix enim sale- taribus lymphis renatus fuerat, cum sanitatem re- cepit, postridieque gratabundus domum venit. Vix credas quot hominum per eam occasiones religionem appetiuerint, optarintque Patris ad- uentum, baptismi & sanitatis ergo. Atque idem ipse senex, qui antea à nobis tam alienato erat a- nimo, qui que à Christianis sacris maxime abhor- rebat, iam nunc accusat stultitiam suam, Christi- anamque religionem appetit, paucis post diebus salutari fonte tingendus. Alius indigena senio confectus & moribundus, Patri relictus erat, def- perata spe tum vitæ, tum baptismi, ob inauditam duritiam, quâ à fidei veritate, & piacularis aquæ curâ, eius omnino peregrinabatur animus: sed

m irum

mirum dictu est, quantum in eo diuina misericordia eluxerit. Coquebat Patris mentem ea cura, miserumque senem ad infernas sedes iam dudum descendisse ratus, magnopere angebatur animo, sed Dei aspirante numine, iam post nouem amplius menses (longius enim, quam vt sapius adiri posset, morabatur æger) eo Pater reuertitur, inuenit iam iam agentem animam, suadet prolixa tandem hortatione, Christianus vt fiat; at ille, quinimo, inquit, morior auorum vestigia sequens, & quos iam diu multumque, noui, veneror Deos; tellurem nimirum, maistium & ceruos, quippe ij proficiunt in humanos vsus & commodum. Tu vero, quem prædicas, quis ille est Deus? nec noui, nec veneror, nec vidi vnquam his oculis. Ingemuit Pater, ac ne quid intentatum relinqueret, tametsi barbaricum ingenium flecti nequãquam posset, instat ex ipsa natura rerum petitis rationibus, sed tanto voluntas illi obstinatior. Occurabant enim eius animo falsa auitæ consuetudinis documenta, ludi, computationesque, quæque ebrietatem sequuntur; quibus, urgente præsertim dæmone, ita barbara hominis mens induruerat, vt iam sacerdotis hortamenta & monita, non modo ad animum, sed ne ad aures quidem admitteret. Atque adeo aliquot infelix dies in hac insania perstitit, donec de inferorum cruciatibus, non ita multo post obitum subeundis, deque scelestorum supplicijs, & horrore pænarum sermonem noster intexuit, obstinatumque animum flexit: tum hic tanquam ex alto veterno excitatus, caput extulit, cœpitque exto mollescere, & aspiciere diuinam lucem, dete-

starique parentum errores, ac delibutus maiore gaudio, quam quod mens capere possit, fidei elementis instructus, diuina baptismi gratia potitus est; statimque ab ipsa ablutione, fauente caelo fortunatam animam dedit. Ablatus est quoque sacrificulis & veneficis medendi vsus, inhumanumque facinus exterminatum, quo ingentem imperitabant occidi puerorum vitæ cruore vt occisorum intincti ægri ad salutem repararentur.

MISSIO AD PALV- DEM MAGNAM.

TRES Sacerdotes, tribus stationibus partiti in hanc missionem excurrunt, vbi quatuor hominum millia Christianæ doctrinæ, & sacrorum mysteriorum imbribus irrigandos nacti, mille supra quingentos hoc anno irrigarunt, & Christo adiunxerunt. Cacicij duo magno suæ gentis comitatu ad nos venere, sexcentique ex comitibus baptismali lauacro abluti sunt; Dynasta item alius nuperrimè baptizatus, cum ad suos reuertens, legatos procul dimisisset, vt ad regale conuiuium populares euocarent vniuersos: ex illis duos efferi homines, alterum occiderunt, alterum igni tostum epulati sunt; tertium item voratum nisi cum à suis male acciperetur, properè se propuisset: is vidisse se testatus est numerosam indigenarum plebem, quos Hooes, id est hostes vocant. Reliqui vero eiusdem Dynastæ legati, oppida pænè septem propediem ad nos ventura esse nunciarunt, tresque adeo missi sunt ad nostros obides,

obsides, religionis adeundæ pignora. Homines ij sunt bona indole, statura proceri, intecti caput & corpora, prælongosque capillos in feminarum morem comere assueti. Igitur aduentantium hospitum consuetudine, nouitateque magnopere gauisi sunt Paludani. Abundat porro Palus multo pisce, penelopéque & anseribus, quos expansis modo captant retibus, modo nantes, vel etiam volantes fixis sub aërem sagittis aucupantur: eaque est indigenis in arcu dexteritas, vt quoties libuerit, ceruos, fugacesue lepores sagittis saucios, cursu præteruolent, centenosque afferant domum. Eam in paludem exonerat sese id, quod Nassarum flumen vulgo nuncupant, deficientibus nonnunquam aquis, intraque terræ viscera furtim labentibus; ac per eam occasionem decrescente palude, partitaque in stagna, commodior fit captura piscium, in oppidanorum & vicinæ gentis victum; humideque stationes satiuas sementibus areas offerunt, tam vbere prouentu, vt neque aratro, neque labore, neque imbribus indigeat tellus, & Maiciæ arundines in cubitales spicas nihilominus maturescant. Gens omnis, quæ Patrum doctrinâ instituitur, in duodecim diuisa populos, mirè ad Pietatem crescit. Ingenij nimirum bonitate excellit, eaque mansuetudine & suauitate morum, vt omnes iuxta nationes facile vincat. Sane adeo peramanter Sacerdotes nostros cuncti prosequuntur, ecclesiasticisque ceremonijs ac ritibus ita sunt dediti, vt veteranis Christianis nihil cedant. Illud vero ridiculum, & mirandum inter eos, quod grauidis feminis, vbi finem fecerit partionis dolor, ex more patrio seruabatur. Nam eæ statim à partu lecto exurgere, ac do-

mesticæ obire ministeria, solitæ erant: quarum
 loco (qui Brasiliensium quoque mos est) in ali-
 quot dies decumbebant mariti, atque officij cau-
 sa ab amicis, & propinquis inuisebantur, qui-
 bus aliquando, rarò tamen, sorbitiuncula, ad
 reficiendas vires, adferebantur, qui interea à
 noxijs dapibus abstinere iuebantur, à pisci-
 præsertim & carnibus: Nam secus si faceren-
 fore, vt piscosa flumina, saltusque, leporibus &
 ceruis frequentes, inquinarentur. Post aliquot
 vero dies præ fame confecti & languentes, pre-
 sa manu deducebantur, à ieiunij & cubatus ne-
 cessitate liberi. Si quando venatum ibant, cer-
 uorum caput abscissum cum gemino prægran-
 di, ramoque cornu seruabant in parentum me-
 moriam posteritati relinquendum, vt, cum è
 viuis discederent, ritè hunc in modum paren-
 tarent. Sub intempestam noctem lugubri can-
 tu, feralique pompâ e defuncti domo longus or-
 do procedit. Vna it post omnes reuerenda fa-
 cie, canas expassa comas anicula, manûque de-
 fert ceruinum caput ingentem in pyram super
 impositis sagittis extructam. Interea plorant
 anu, cantantibus ceteris, cum clamore & sal-
 tatione infomnis ducitur nox; ad auroram verò
 erectam tædis atque ilice congeriem, & sagittas
 caputque ceruinum, & defuncti memoriam vni
 Vulcanus absomit. Cum ad bella procederent
 si quidpiam triste, latumue accideret, eosden
 ritus celebrabant, octonósq; totos dies ac noctes
 solennes choreas agitabant. Inter quos nonnul-
 li, diem noctemque absque intermissione, can-
 tu & saltationibus consumebant. Longa esset
 scribendi series, si singula referenda essent, que
 his

his indigenis, dum in gentilitia barbariè degerent, superstitiose vsurpabantur. Iam vero quibus splendor veritatis affulsit; ijs superstitionibus iam dudum repudiatis, vna omnes in fidei luce perseuerant, fatis experti, quantum Christiani ritus, suis antecedant. Est locus vno in oppido lustris horridus, facerque indigenis prisca formidine, & auorum augurijs, spectrisque & nocturnis visis famosus, antiqua lemorum sedes. Hic dæmon priscis ab hinc annis serpentum, ferarumque facie horrendus visebatur, famaque est, dum se in sacerdotum speciem aspectandum nonnunquam præberet, solo aspectu plurimos indigenas vita priuasse. Atque adeo cranijs & ossibus locus ille omnis horrebat, quibus vicini accolæ ingentes lapides opponebant, ne videlicet nocturnis imaginibus infestarentur. Quin hodièque remanent ac visuntur illius antiquæ feritatis vestigia, impressis ex humano cruore ad eminentiores scopulos, exquisita forma characteribus, idque per summa crepidinum fastigia; quo vix ipsis volucris patere via videatur. Ergo illud in oppidum profecti duo sacerdotes, cum Societatis ministerijs nauarent operam, sub quietam noctem raptari cæpit dæmonum vi miser indigena, tum vero auditæ voces horrendo cum fragore. Accurrunt vna omnes populares, ac post ingentem clamorem, post aduentantem hominum multitudinem, ille nihilominus ferebatur exanimis; tum errabundi omnes quæritant hac illac percursantes, donec tandem inueniunt aspero in loco iacentem hominem, totum corpus caputque, & manus & pedes tremore gelidum, nec apparebat iactator: tum vero exterriti oppidani

pidani pauere, rogareque nostros, huic ut calamitati consulerent, facile futurum arbitranter, ut patrum precibus, caelestique fauore tali tantoque metu liberarentur. Igitur sequenti luce cum frequentiore supplicantium agmine, & praegrandi crucis vexillo pompa celebrata est; erectum dehinc altare extemporaneum, missaeque sacrificium rite peractum: post ad infamem spectu locum affixa crux, & ille raptus vexatusque indigena, cum centum alijs adulta aetate hominibus, baptismo lustratus. Postquam igitur accellae ab ea die fugatos daemones, noctiumque occurfacula ac formidamina depulsa experti sunt, maior in dies ad rectam fidem fieri coepta accessio; tam Christianis in ea confirmatis, quam Ethnicis in eam propensius inclinatis. Puellula, totus parentum amor, graui affecta aegritudine, amissa spe vitae, misere deplorabatur a suis; ad extremum vero salutis confugium inuenerunt nam ubi sacerdos flexis poplitibus parentem Ignatium precatus est, ad integram sanitatem actutum puella redijt. Sacerdos idem cum e pago discederet, peregre ad alios profecturus officij causa, instanter imperitat adiri popularium domos, disquirique aegrotos omnes, donec admonitus confessionis, aut baptismatis indigere neminem, equum discessurus conscendit: veruntamen diuino instinctu etiam tum, ad magis magisque requirendum, vrgebatur, quietoquo animo esse non poterat, donec tandem percontans sciscitansque sapius, & studio salutis animorum inardescens, huc illucque dum pererrat, maturiorem annis feminam moribundam inuenit; quae, quod aduena esset, despiciebatur

ab

ab oppidanis. Hæc tamen principio baptizari renuebat, postea tamen ita peruidta est, vt & Christianam fidem receperit, & de lustralibus aquis cælum extemplo petierit. Felicissimam parentem, post biduum secutus est infans baptismo renatus.

TOPIANA ACAGÆORVM EXPEDITIO.

EA Vallis, quam Acagæi habitant, incolarum multitudine quondam florentissima, & totius quasi gentis caput, à muliere olim Topiæ nomen traxisse perhibetur; cui diuinos honores ideo impenderant, quoniam nubis more in faxum versa, ad scyphi capacioris formam huc vsque in Topiana valle perseuerat: atque vt Topias vocant eo idiomate, crateres è cucurbitis vimineoue textu, aliaue materia ad epularum vsu, testudinibus non admodum absimiles; à Topijs vasis, Topiæ nomen ea mulier accepit. Huc primus appulit Hispanici exercitus Gubernator & dux Franciscus Ibarrius, primusque è nostris hominibus, non ita multo post, fidei vexillum erexit Pater Gonsalvus de Topia, is qui Cinaloënsium manibus, pro vera religione feliciter occubuit. Topiana omnis regio asperrima est, vergitque ab Aquilone ad Austrum longa montium series, latitudine leucarum quadraginta, atque adeo adeo protenditur versus nouæ Gallicia regnum ab ea Regione, quam nouum Mexicum appellant. Vnde fama & auditione accepimus, oriundos esse Mexicanos indigenas.

Atque

Atque inter ipsa montium iuga media sita est hæc vallis, quam peculiari nomine Topiam dicunt, eaque propter non nisi per fauces & angustias montium, panduntur viæ difficillimis itinerum anfractibus, per asperrimas saxorum crepidines, & multis millibus passuum ardua cumina circumfusus abrupta fluminibus; quæ copiosioribus alueis, & crebris aquarum mæandris longè latèque labentibus, quæ ad meridianum mare, quæ ad septentrionale, quæ ad eam, quam vocant Paludem magnam, celeri lapsu deferuntur, partimque viuis & perennibus aquarum venis, partim pruinosis imbribus, & hiberna niue turgescunt. Ex quibus, vt reliqua sileam, flumen vnum; ad duarum penè leucarum spacium, tercenties transuadatur. Neque vero soli montium vertices brumali teguntur niue, verum etiam ipsæ obcæcantur viæ, trium ferme quatuorue cubitorum altitudine: ideoque dum tumentes fluminum aluei solutis niuibis eminus spatiantur, planiora loca & longe lateque patentes campi niuali humore pinguescunt; & Maicia messe victuque, satis superque abundant; Ianuario præsertim Februarioque mensibus, vt æstimare fati non sit, verumne tempus sit, luxuriantibus agris, an hibernum potius, rigente bruma, & celo carente imbribus. A Quintili vero ad Octobrem, quot diebus ruunt magno impetu intermissi aquarum imbres crebri, fulminibus ferientibus densissimas & proceras pinus, quibus abundat montosa tellus, cum picea nuce quam plurima. Huc idcirco esum ventitant interdum centeni psytacorum greges, redeuntque dormiunt noctu in natia loca æstu torrida; scyuros præterea

supra

præterea

præterea passim inuenies, eosque diuersi generis & exquisitæ magnitudinis, quibus pro tegumento est villosior cauda; ad hæc nil mirandum magis, quam passer ille, quem fabrum lignarium vulgo nuncupant, eo quod in arborum stipitibus, ter mille foramina rostris excauet, singulisque foraminibus singulas asseruet glandes, qua æstati prouideat, Galli, gallinæque cum pauonibus, & corpore certant & pulchritudine; sunt etiam qui noctu viderint, canibus nonnihil minores, carbunculos fulgorem mittere extra sese; ac ne comprehendi possint, gemmantibus à fronte igniculis explicatam cutem nonnunquam offundere. Ad montium radices cælum graue est, & immoderati calores, siquidem ipsæ conualles, & apertius camporum æquor torretur æstu, obnoxiumque est infesto culicum generi cyniphibusque; quos ea propter rotatores appellant, quod venenatis aculeis vbi diu multumque pupugerint, humano fati sanguine, nec gradi queant, nec volare, sed turpi rotatu dilabantur. Verum ea loca sunt varijs fecunda fructibus, platanis præsertim, melopeponibus & prunis, arundinibusque succo prædulcibus atque alijs peregrinis & natiuis fructibus, quos partim industria, partim propria sponte, natiuaque vi tellus offert. Nec apes solæ fauis recondunt niueum mel, verum crabrones etiam, sub excauatis siluestrium arborum corticibus, capaciores cellulas dulci liquore grauidas abunde reponunt: quæ satis superque victum indigenis, & cereas templis faculas exhibeant. Piscibus abundant flumina, iisque & gustu, & magnitudine, & forma multum absimilibus,

libus, quos Europa vnquam vidit. Augescen-
 bus vero imbre ac niue fluminibus, cum ad ipsas
 maxime fauces fætificandi caussa æquorei greges
 ex alto succedunt, confestim è vicinis regionibus
 haud ignara prouentus, magna hominum multi-
 tudo cum retibus, & verriculis aduolat. Capien-
 di autem cum aliæ sint artes, tum illa in prima
 valde facilis; quòd iniecto in aquas liquore
 contusis certarum arborum filijs, circum circa
 piscium effusam copiam, Lethalis veternus oc-
 cupet, ingénsque captura nullo negotio fiat; ad-
 eoque ingens, vt non cibis solùm magnam an-
 ni partem sufficiat, sed exteris longinquisque ve-
 ctum præbeat. In dorsis vero montium benignior
 est soli, calique temperies, scaténtque ea loca
 pellucidis ferme fontibus, vnde indigenæ dulces
 hauriunt latices, intráque ipsius terræ viscera
 passim argenti & auri venæ reperiuntur, om-
 nium profecto, quas nouus habet orbis, ditissi-
 mæ. Atque hic Hispani iamdudum argentario-
 rum villas extruxerant; effodiendis metallis, ve-
 rum desertæ sunt pænè omnes, tum Hispanorum
 hominum raritate, tum rei familiaris & anno-
 næ penuria: præ victus enim: penuria, ingra-
 uescentibus plus solito rerum precijs, euiluit ar-
 gentum. Ad hæc medias montium crepidines,
 & inaccessas rupes Acagæi coluerunt, quæ so-
 lis ardores & immoderatos calores imis in con-
 uallibus, quæ in summis verticibus aëris iniu-
 riam & duriora frigora pertæsi: non illi pagos
 non mutuos celebrabant cætus, sed dispersi per
 varia loca, solo coniugum & liberorum conuita-
 tu, more pecudum, nullis magistratibus, nulla
 legéne constricti morabantur. Si quando vero
 per

per rixam, præliorum oriretur occasio, euocatis hinc atque inde confanguineis, ad arma prodibant, pharetra è leonum exuuijs, prælongoque arcu è brasilia materie, ac veneno illitis sagittis insignes, Herculana claua Siculæ in morem ad lumbos accincti, pexique prægrandem capillorum comam, discoloribus redimiculis, in caliendri seu muliebri coronæ formam intextam, lapillorum & gemmarum varietate, festiuoque ornatu visendi, ceromate peruncti cum metallico puluere: à tergo vero partes, quæ decorè cerni non possunt, lignea teguntur bracteola, supraque pendet, è præsegminibus ceruini corij, ad poplites vsque parum aptè collocata cauda, cum lucenti speculo. At qui potentiores in his erant, hostilem aciem vbi extinxerant, cruenti sanguine, & onusti præda, insigni cum victoria triumphantes impunè reuertebantur. Triumphi vero species hæc erat. Vbi missilibus spiculis vtrinque certatum esset, is cui victrices cesere sagittæ, magno impetu hostili tergo insultans, iacentem hasta confossum vita priuat; gladioque abscissum caput, in trophei speciem manu gestat, atque ad suos vbi victoriæ rumor emanauerit, ipsi longis agminibus procedunt obuiam, à quibus ouansque, & lætabundus excipitur. Interim aniculæ feminae ad destinatam aram, vbi sedulò deportarint truncum cadauer, inditum intra prælongos lapides, syphonum in formam excauatos, trahunt sapius, retrahuntque: efferaque barbarie præcisas manus, sibi suspendunt collo: deinde domum deferunt, fatali arbori affigendas. Postremò membratim auulsas carnes in ollis excoquunt: interea oppidani, exterique

exterique omnes insignes hostium spolijs & cesorum hominum ossibus, præeunte victore cum hostili capite, totam noctem in saltationibus & choreis ponunt, partasque ex hostibus victorias cum tripudio celebrant, donec albente die (horrendum dictu) valescentibus flammis, liquatas exossatasque carnes cum cicere, & elixis phœcolis ex æquo partiuntur: ac primum de condimento simulachris nonnihil apponunt, qui vetus est libandi mos, deinde victori, post aniculis & saltatoribus; atque adeo in impias ipsi dapes magno cum tripudio, & effusa lætitia sese ingurgitant. Aiebant ij, dum Hispanos insequerentur, Æthiopum carnes porcinas esse, ac perinde gratiores iucundioresque: at Indorum, bubulas: Hispanorum vero, veruccem sapere: ceterum victoribus laudis honor tribuitur, perforato inferiore labro tot insertis ossiculis, quot hostes Marte trucidarint. Nullos illi pæne certis hominibus, quamvis nonnullos certis brutis animantibus, habebant honores; Nam cuniculis ceruisque religionem numinis tribuebant, ne factis, agrisue nocerent. Dum autem se ad variamactandum animantia in montes effunderent, colebant aquilam. Nouaculam item è silice adorare soliti erant, quo tempore ad bella eundum erat, ne scilicet obtunderentur siliceæ sagittarum cuspides, neue in cassum spicula torquerentur: ad computationes porrò & solennes epulas formatum lapidem in hominis effigiem, precaturi sistebant ad aras ipsas, quas crecentibus paulatim orbiculis, ab imo ad summum in maiores orbis, instar delphicæ mensæ construebant. Sed illud in primis ridiculum superstitione

nis genus : quod ad captanda itinera, vel ad grauiiores aliquas auspicias res, adhibita ad fatalem arborem precatione sagittam, aut defuncti os filo traiectum ad aram, aut ad arboris ramum temere ac fortuito appendebant. Interea sacrificulæ, penes quas erat precandi cura, institutum ieiunium seridè seruabant, atque ubi pugnandum vel ferendum esset, vel laxanda retia ad piscosa flumina, donec victoria, vel imber succederet, vel piscium ingens captura; eadem vetulæ longos ieiunij dies traducebant: neque vero à cibis solum & victu astinebant, sed ab alloquio etiam, mutuóque hominum contactu, ne ieiunium violarent. Peregrè aliquando officij causa profectus, cum vni ex ijs forte occurrissem, procedebat illa tardo gressu, languentibus oculis, rugis tota contracta, emacida vultu, & confecta fame, totum corpus inrecta, solam sordido strophio appendebat cucurbitam. Ampusam, vnámue ex Harpyijs crederes, stygijs sese vndis extulisse. Vix me conspicata accedentem, fugit ilicet ocyor Euro, ne leui saltem affatu macularet animum : cumque mirari satis non possem informe monstrum, causam sciscitatus, didici magnam ieiunij partem in silentio consistere. Quod si res prospere non euenerint, tum ieiunatrices despiciatui ducunt, vel etiam multant, simulachrumque verbis ac iurgijs male admodum acceptum, in terram proijciunt; neque vero informes adorant Deos, nisi impetrandi commodi cuiuspiam causa. Delectantur nonnunquam haustibus calidioris aquæ, insperfo Maicij tosti puluere, quem Pinole vocant; atque ex ea potione olla perpe-

tuo stat ante fores, vt inde venientibus & abeuntibus tum amicis, tum ignotis, tum etiam exteris quibuslibet, dapes & pocula porrigant. Pro pane vulcano torrent Maiciam Cererem, tenuisque placentas in testis excoquunt. Si quando caribus vescendum, sale cibos non apparant, sed inter epulandum, falsi lapidis leui gustatu, saporem temperant. Ceterum nudi semper incedunt contenti tenuissimis cinctorijs, & longioribus flocculis antè, & retrò indecoras partes corporis regentibus. Sindones nonnulli texunt ex ijs fructibus, quos Maqueyes vocant, innumeris vsibus accommodos; quos etiam, donec linum elicuerint, dentibus & molaribus assidue contundunt, ac macerant. Laborant præterea nebulas lineas, è gossypio & bombice intertextas duplicibus mæandris, vndantibus variatas coloribus; gemmantibusque lapillis & cocleis, monilia collo circumdant, & brachijs armillas; quin perforatis varibus preciosos appendunt lapides, argenteosque auribus annulos, & gemmas inserunt. Tibialium vsus apud eos nullus, cruralibus tamen fascijs, & subligaculis è ceruorum exuuijs tibiæ malleolum & poplites adstringunt, non tam ad ornatum & pulchritudinem, quàm ad augendam, vt aiunt, pedum celeritatem in cursu: ac vbi se defatigatos sentiunt, per salebras & asperiora loca, breuiore arcu & sagittula, sanguinem extrahunt pedibus, parique modo è temporibus nonnunquam & fronte; qua diuturno capitis dolori medeantur. Si quando peregrinabundi alio immigrant, cum vxoribus & liberis per arduas vias, & auia montium ferunt sese, quocunque volunt. Feminae curtam supellectilem, & penates, victumque & poteria,

na, escariâque vasa cistis capacioribus asportant. Circum circa penduli è canistris ceruorum tali, chara maritorum spolia, arundinum calamis inserti crepitant; infantulos vero superimponunt oneri cum psittacis, & auibus alijs variante penna picturatis, quas ob plumarum elegantiam in amoribus habent, sedulâque & diuturna curatione custodiunt. Grandiusculos vero natu pueros, obuolutis à tergo, & à fronte decussatis amiculis, viri portant humeris. Homines præterea sunt corporis magnitudine non nimium proceri, aptâ membrorum compage, hilares animo, gracilique aspectu, orisque suauitatem præferunt, ac sese familiares omnino Hispanæ gentis, & peramantes exhibent. Viri ad cursum lusoria pila se exercent, ac primùm patentissimam aream, æquatamque planiciem quadratis à cæmento carceribus in effigiem theatralem ædificant. Trilibre pilæ pondus, tantum quantum est caput hominis, è congelato quasi compactilibus neruis certarum arborum gummi, decem aut pluribus collusoribus bipartitis, in factiones duas hinc inde propellitur, vicinosq; interdum populos, cum locuplete brauiio, ad commune certamen lacesunt. Triduum vero ante compactam diem, viri feminæque in stadiodomo peragunt modulatrices choreas, quarum hæc est species. Prima nocte duo hastati peltatique, armatorum instar, egregia forma iuuenès, quaquauersum conspicati reliquam multitudinem, ad stadij carceres sistunt sese, ingentique clamore populum excitant: tum senes iunioresque primùm silenti agmine, lentoque gradu occultè succedunt: dein horrenda cum vociferatione, mixtisque clamore concentibus, mediam

in plateam sese effundunt: Ponè ingreditur muliebris virginum nuptarumque cœtus, parique omnes concentu festiuos ducunt choros, tresque ipsos dies ac noctes suorum athletarum encomijs absumunt. Ad destinatam vero lucem lætum ac lautum conuiuium, & opiparas dapes ijs apparent, quos spes victoriæ eluserit. Postera interdi nocte athlete omnes antagonistas celebrant, magnamque ardorem & stimulos identidem ingerunt sociorum animis. Continuo albescente die egressi præfato ordine Primipilares duo, toto corpore & ore fuscum colorem fucò mentiti, prodeunt visendi in plateam, sequente virorum ac feminarum cœtu: ponè sequuntur ex aduersis populis iuvenes multi, lusoria omnes arte strenui, quæ nudæ quæ picturata veste, gemmantibus plumis, & libio fuliginatis oculorum orbibus, laceffuntque effusum vulgus, & obtusas cuspidè sagittas hinc atque huc eiulantur. Dein turbis terga vertentibus vacuòque foro, delectisque popularibus conspectu obuiam egressis, nacti omnes idoneam stationem, hinc inde oppidani pariter & exteri extra ictum teli, apertam planitiem occupant. Tum pila humeris ab vno propellitur maximum nisu. Mox accurrunt alij certatim, & ne vllam aliam corporis partem contingat, qui fuit velocissimus, iterum coxendicibus trudit. Dein accipitur ab alio impellenda ea cautione, ne vel pedibus vel manu contingant, vel fallente interdum cursu cadant, atque ea velocitate & agilitate corporis, vt quinas senâsue horas sine defatigatione, hinc inde libratum pondus iactitent. Tum qui dexteriores extiterint, facile omnium plausu victores pronunciantur cum brauio & donarijs,

coronis,

coronis, variaque supellectile, quingentorum sapius aureorum precio. Nonnunquam victis supercilia depilant acri cum dolore, vel oculorum sinus Indico pipere ad ingentem vsque vim lacrymarum acrius perfricant. Tesserarum ludus feminis frequentior, atque hæ sunt arundineæ, nostrisque non admodum absimiles, certis numerorum notis distinctæ, ludique victoria in eo sita est, vt cui prior destinatus numerus euenerit, hæc victrix decernatur, stas interdum quibusdam notulis, vt quæ in eas ceciderit, ad carceres iterum retroferri teneatur. Hæc de Barbarorum moribus; nunc de fide & Religione. Tandem Topianis rebus consuluere, missi iam pridem, de Societate nonnulli: Primus P. Gonzalius, deinde & alij Euangelium prædicare, Christianæque disciplinæ capita tradere instituerunt, tam secundis euentibus, vt pauco tempore, etsi non pauco labore, multi indigenarum ex asperrimis montium iugis, & siluis, & rupibus inaccessis, ad æquiora loca, fluminaque multo pisce, salubribusque aquis gratissima, sola Patrum suasionem commigrantes descenderint, atque à ferâ agrestique vitâ, ad humanum ciuilemque cultum traducti, principio è paleis & arundinibus, crudoque latere capaciora templa, domosque fabricauerint, atque amplius quinque hominû millia salutari latice tinxerint, tanto ad nostros cõkursu, vt fidei dulcedine delinita multitudo quot diebus lubens confluerit, confluatque discendi gratia. Atque inter hæc ablata primùm computationes, solenniores præsertim, magna vitiorum seminaria, cultusque idolorum, & gentilitij ritus quam plurimi. Atque hucusque destructa sunt vel etiam adusta ignibus

idola amplius quingenta. Rara erat in nostris indigenarum benevolentia, quos alacri affatu victuque affatim venientes excipiebant; tam ad virtutem & pietatem propensi, integros ut dies, cibi & potionis obliti, consumerent in templis, donec de fidei dogmatis satis erudirentur: multique per unicum edocti diem, Christianæ doctrinæ elementa, catechesimque non callerent modo, sed memoriæ captu, tenui quidem etiam labore studio perdiscerent. Quo magis mirum videri potest, asperrimis in plagis tam felici esse incolarum ingenio. Verum invidit dæmon tam prosperis successibus, atque ut ipsi indigenæ erant ad bella agenda sua sponte proclives, nec facili negotio ubi semel arma ceperant, à destinato Marte destituebant, amplius quinque indigenarum millia commune bellum excitavit, qui impetu primo facto, quinque trucidarunt ex Hispanâ gente dolescentes, quos rei prorsus ignaros, somno sepultos sub dio inuenerant. Argentariorum indigenarum, tum Hispanorum vicos euertentes cum incolarum nece, relictis in cineres & foveas fodinarum officinis, & templis quadragesimam. Hæc cum noctu patrassent, missi sunt promissimè qui residuos tota regione ad necem inquirentes, ac post insignem stragem, desideratis ex Hispanâ gente plurimis, pluribus vulneratis, in templo collegere sese nostrates cum nonnullis indigenarum amicis. Spiculorum vero tanta vis, tantusque gurgitum turbo, atro mixtus veneno, intra templi septa fastigiâque apparuit, ut imparati panemque inermes Hispani, ad hostium furorem propulsandum, ne ad auram quidem excipiendam, templi liminibus pedes efferre auderent. Igitur Pater

Alphon-

Alphonfus Rucius vltima in necessitate, cum nulla nisi in cælesti auxilio, desperatis omnibus humanis remedijs, vitæ spes foret, vbi primùm vitæ criminibus expiatis cælestibus pauit epulis, manu gestans pendentis è cruce Domini salutiferum simulachrum, ad hostium aspectum se proripit, vnde conspiceret omnes, conspicique posset. Hinc ad viriles animos & Christianam fiduciam, ad subeundam pro aris & focus gloriosam mortem, territos ac mœrentes Hispanos mirifice cohortatus est. Vix credas quanto exinde impetu sese mutuo cohortati, in mortis discrimen irruerint, pars contortis nitrato sulphureoque puluere ferreis fistulis, pars arcu & sagittis hostilem insaniam, quindecim ipsos dies, vsi tenuiore victu, retardarint. Sed hostes facto ad extremum sagittariorum agmine, nostros facile circumuentos oppressisset, atque ad internicionem deleuissent, ni sedulus progubernator cum nonnullis subsidiarijs militibus celeriter affuisset, suoque opportunissimo aduentu, redintegratâ pugna, suos obsidione liberasset. Tum hostes in fugam versi, in asperiores montium latebras se receperunt. Hic ego, inquit P. Santarenus, de Indorum conspiratione certior factus, ad eos extemplo iter intendo, intrepidusque per medias hostium turbas, viginti non amplius, hominum comitatu, vltro rebellibus oblata pace, ad primarios accurro, vbi summum vitæ periculum adij. Siquidem eo ipso die, grassantes hostium manus vias obsidebant, & quoscunque obuios vestibus & pecunia, suppellectilique, quinimo vita ipsa exuebant. Iamque paterni nominis immemores, pacem offerenti mihi, Apage, inquebant, non iam parentem agnosci-

mus. At demum, fauente cælo, certus vtrinque condictus est incundæ paci dies, qui vbi illuxit, cum albenti vexillo, & cruce, decemque ex Hispana gente, obuiam procedo ex præscripto venientibus, atque ex vndecim oppidis omnes accolæ ad susceptam fidem, & ad Hispani regis obsequium vltro reuoco, ingenti omnium lætitiâ, tanque firmo & stabili fœdere, vt ij iuratum pacem illæsam perpetuò seruent. Ceterum non multo post, cum res nostræ melius ire cœpissent, Sobaibi homines, Acagæis vicina gens, facile abutentes nostra patientia, commotique, quòd tam leniter Hispani milites iræ pepercissent, & à vindicta temperantes, temeritatis & peruicaciæ pœnas, quas potuissent, non exegissent; breui sacrum excitarunt incendium. Erat in ijs grandæua ætate veneficus, homo arrogans, fortique & animosus pectore; is subdola fraude creatus à dæmone Episcopus, & Apostolorum, vt ipsemet aiebat princeps, se Deum patrem ore sacrilego nuncupare veritus non est, eoque tandem suos impellere, vt acerbissimum seruitutis iugum (vt appellabat) excuterent, & priorem libertatem, legis regis expertem secuti, iam aliquando ab Hispanorum imperio sese vindicarent; eos enim suuibus nihilominus Christianæ fidei legibus inuendos dictabat. Ac ne deessent tanti sceleris adiutores, duos tresue sibi ex eadem farina indigenas, in Apostolos Iacobum & Ioannem adiunxit, qui plebem vniuersam ad nouæ fidei vexilla conuocarent. Cumque omnia, pro modulo diabolicæ fraudis, adumbrata sacramenta porrigeret, nihil illis gratius accidebat, quàm quod deleta priore coniuge, plures vxores vni viro liceret

pro

pro arbitrio copulari. Igitur dimissis sapius ad eos ex Acagæa gente nuncijs, qui, si fieri posset, infanum errorem ignaræ genti patefacerent, cum pestis latius emanaret, paucis comitibus impigrè ad eos per infestas hostium vias profectus sum, ac dum eos salutaribus instruo monitis, è præruptis montium latebris, numero de nouem hostium oppidis cinctus comitatu, ad nostros breui descendo, diuina ope, mille periculis ereptus. Tum vero qui perfugæ remanserant in asperis montium verticibus, & densissimis siluarum recessibus, cohortem mittunt, vt oppidanos recenter sub fidei vexillum adscriptos, aut arcu & sagittis occidant, aut etiam flammis templa domosque absument. Sed ad extremum opportuno Gubernatoris aduentu factum est, vt tanto animorum ardore ac virium, Hispanicæ phalanges contra hostilem indigenarum exercitum dimicarint, vt diuinis auspicijs, victoriæ compotes euaserint. Enimvero post atrox diu prælium, & continuatum tres ipsos dies noctesque acrioris certaminis laborem, ancipiti profecto victoria, dum hostes multitudine maxime freti, & montium latebris satis instructi, cursuque per salebras, nostros vna omnes internecone delere niterentur; dumque sub interpestam noctem, vt Hispanorum impetus eluderent, longius à stationibus flammaram ingentes apices excitarent, quò ad latibula montosofque syluarum flexus, facto in Hispanos impetu, repentina eos nece occuparent: tum acrius instantes atque in varias cohortes partiti Hispani milites, impares licet numero ac montium peritia nõ ita exerciti, coëgerunt nihilominus Sobaibos, partim vt per saxa se præcipites agerent, quo mi-

Virum manus euaderent, partim cum vxoribus,
 prole, & farcinulis victi manus darent. Tum &
 insignis ille veterator episcopus, cum subdolis
 comitibus captus est, & capitale quidem suppli-
 cium æquo animo pertulit, firmatus in fide, dum
 duceretur ad necem. Hunc de vniuersæ vitæ cri-
 minibus magno cum dolore mentis, complo-
 ratione & gemitibus ritè confitentem, IESVQUE
 nomen sæpius iterantem, ea spe fiduciaque cordis
 excepi, vt crediderim temporali hac pœna eu-
 sisse æternam, cælumque pœnitendo acquisisse.
 Atque huius victoriæ fama, in vniuersa Topiana
 regione tranquilliores effecit res Christianas,
 cunctisque ex animi sententia prosperè cedentibus,
 firmos in pace populos fidei mysterijs imbui-
 mus. Baptismo renati sunt interea sub ipsum belli
 tempus mille amplius & ducenti. Porrò mirum in
 modum allexit Indorum ad Hispanam gentem
 animos, singulare Christianæ moderationis speci-
 men, quod captiuas iusto Marte feminas, non se-
 niores modo, quas nihili pendunt, sed decora spe-
 cie vel virgines, vel nuptas vltro maritis & paren-
 tibus acturum remiserint. Proptereaque milles
 potius mortem oppetituros, quam se iuratum pa-
 cem violaturos asseuerant. Ceterum hoc poste-
 riore anno bis mille hominum capita supra quin-
 gentos baptizati sunt, in his paruuli quadringen-
 ti. De criminibus recens auditi amplius trecenti
 & ad Ecclesiæ ritum rite maritali paria hominum
 sexcenta, cum immortalis gratiarum actione, Deo
 simul & patribus, & æmulatione, ingentique ar-
 dore ethnica plebis, desiderioque tum ad discen-
 dæ catechesis, tum potissimum baptismi susci-
 piendi. Tempus, quo instaurati per crucem orbis
 memoria

memoria recolitur, solenniter ab indigenis pié-
que ac Religiose peractum; diuerberaruntque se
ipfos sapius, tum in templo sub primam noctem,
tum interdiu solenni pompa albentibus amicti
saccis, incredibili Patrum gaudio: quòd ij, qui-
bus non ita pridem aut humanis carnibus, aut
Hispani militis sanguine, fames sitisue satiari non
poterat; nunc tandem effuso libenter suo cruore,
& carnis maceratione, peccatorumque pænitu-
dine animum perpurgarent: quique modò nihil
magis, quàm Hispanicum nomen horrebant;
iam nunc nouo pietatis ardore, & Hispanos ho-
mines & Sacerdotes amplecterentur. Aduentan-
tibus aliunde nostris patribus, frequentes ex op-
pidis cum vexillo & cruce longissimè procedunt,
occurruntque factis agminibus canentium Chri-
stiana rudimenta, donec ad templi valuas Patrem
prosecuti, eandem modulationem repetitis voci-
bus sapius iterarint. Atque horum indigenarum
fama ita non finitimas tantum gentes, sed lon-
ginquas etiam peruasit, eorumque animos Sacer-
dotibus adeo conciliauit, vt vndique summis cum
amoris, ac desiderij sui significationibus conflu-
ant, quo ipsos ad se alliciant. Ac primo quidem
in oppido vicino, ethnicis frequenti, exceptus Sa-
cerdos vnus, habita breui cohortatione de rudi-
mentis fidei, oppidanos egregie erudiuit. Tum
dynastæ duo maiore reliquæ plebis plausu, grates
vt agerent patri, quadraginta delectos ex omni
ætate pueros, totius quasi gentis obsides futuros
ei baptizandos obtulere: quos vt primum bap-
tismo abluit, mox alijs sex è primoribus ea Chri-
stianæ religionis cupiditas iniecta est, vt patrem
extemplo adierint, negantes donec Christiani
fiant,

fiant, sese quieto animo esse posse; itaque breuiter catechismo instructos aquis salutaribus expiauit. In his vnus actutum valere iussis feminis duabus, vni postea legitimis nuptijs coniunctus est. Quin & Baimoenses dynastæ barbarum genus, nullisque doctrinæ aratro adhuc profcissum, suorum animos fidei nostræ adiungere iam diu peroptant; qui cum ad nos sæpius rogatum celestis doctrinæ magistros aduenissent; quo facilius aditus euangelicæ prædicationi eas in regiones fieret, in ciuilem vitam vltro concesserunt, & templa suis in oppidis extruxerunt, crucesque erexerunt. At quoniam excipiendis Sacerdotibus præ operarum inopiâ locus non erat, decem ad nos eo animo conuenerunt, vt edocti fidei elementa ad celestem, salutaremque religionem suos erudirent. Quare magna nos tenet spes fore, vt propediem ter mille indigenę, barbaris exuti moribus, veræ religionis beneficio pietatem induant; gradusque breui fiat ad innumeras pæne gentes, quæ sub australem plagam; quæ sub septentrionem longe disiunctas.

CINALOANA SEDES.

IMMODICIS imbribus plus solito aucta flumina, tametsi satiuas areas, erumpentibus alueis, magna ex parte perdiderint, perque ipsarum oppidorum domos, præruptis carceribus, ingentem ruinam minitari visa sint; nihilo tamen minus, fauente Deo, ex luto, incoctisque lateribus confecta domus, nullis affecta incommodis, imminenti periculo crepta est. At ij Patres, qui in
finitimis

finitimis expeditionibus de more apud indigenas commorantur, paulo maiora incommoda perpessi sunt. Vnus ex ijs in Apodyterio templi quinque ipsos dies, quâ cœlo sæuiente imbribus, quâ augescente in dies aquarum eluue, vel mori destinaret, vel ingentes vndarum fluctus cum vitæ discrimine nando metiri, ni præsto affuissent parati indigenæ, qui medijs ereptum aquis humero parentem deportarunt. Duo alij Patres ad montium crepidines, circum circa vrgente fluminum impetu, & solutis imbribus, infesti Iouis iniurias quatuor etiam dies sustinuerunt. Nam cum omnes vndique viarum commeatus arcerentur, vix euadere potuissent incolumes. Illud Patrum animos vehementer affecit, quod veteratores quidam, diabolo instigante, opportunâ nacti occasionem, sub Hispanici ducis abscessum, indigenas à vera religione deterrere contenderint; tentatisque eorum voluntatibus, ad communem fugam facile induxerint, vt Christi se iugo vindicarent, & liberius vitæ genus instituerent, villas, vicos, & templa, domosque incenderent, denique fugam ad montium præruptos vertices capefferent. Sed breui repressum iri eorum audaciam speramus, virtute & consilio ducis, quem reducem ea omnis Regio magnopere veretur ac timet. Per illud vero tempus mirum eluxit tenerioris ætatis, & alumnorum in virtutem & Sacerdotes amor, quod cum à suis in fugam auidius sollicitarentur, illi nihilominus parentum eque & propinquorum suasionibus audacter obstiterint, maluerintque cum ijs conuiuere, sub quorum disciplinam ad virtutem & bonos mores instructi essent, quàm eorum, à quibus geniti, inania hortamenta sectari. Indigena

digena

332 INSVLÆ PHILIPPINÆ.
digena mulier annis & senio confecta, tamen
nondum piaculari fonte immerfa, tamen inter
Christianos diuinis affueta mysterijs, iam diu mo-
rabatur. Ea graui correpta morbo Sacerdotem
acciri iubet, eique in extremis agens rem totam
aperit, atque vt baptifmo abluatur expoftulat:
vtque erat, fidei capitibus fatis inftituta, obtinet,
& ecce cum falutaribus aquis actutum ad vitam
æternam euolat. Altera, ætate & euentu non ab-
fimilis e gentilitia barbarie ad nos venerat, filium
vt viferet. Quem, tamen ethnica effer, noftris
erudiendum tradiderat; vtque huc accessit, in
febrem incidit, diuino fane confilio: nam Sacer-
dotis hortamentis, filijque perfuafione ad baptil-
mum adducta efl, breuique tam falutari pharma-
co falutem corporis experta. Multi ex indigenis
ad facras epulas recenter inuitati, à compositio-
nibus & ebrietate, vbi femel communicauerint,
prorfus abftinent. Quingenti adulta ætate homi-
nes baptifmi compotes facti, pueri pænè sexcenti;
atque ex ijs multi recenter nati, à baptilfimali fon-
te ad æternas fedes confestim traducti funt.

INSVLÆ PHILIP-
PINÆ VICE-PROVINCIA.

QVI in Philippinis Infulis Vice-prouinciam
incolunt, fexaginta nouem; quorum Sacer-
dotes triginta; Scholaftici duodecim; Coadiuto-
res viginti quatuor; Nouitij quatuor numeran-
tur, vndecim fedibus diuifi; nempe Collegio vno;
Semi-